

Дизайнерський фах у ринкових умовах (підготовка в системі європейської освіти)

Т.О. Божко, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

В умовах сьогодення дизайн пакувань є найбільш чисельною за кількістю та потужною за впливом частиною візуальних комунікацій. На основі миттєвого сприйняття синтезу конструктивного та графічного вирішення, втіленого у пакуваннях, споживач робить висновки щодо якості та споживчої вартості самого товару. Саме пакування, більше ніж інша рекламна продукція, формує ті асоціативні враження, що отримали назву «бренд-образ» товару. Виробники, зацікавлені у посиленні конкурентоспроможності своєї продукції, неминуче доходять висновку щодо значущості способу представлення товарів, тобто їхнього дизайнерського вирішення.

Розвиток ринкової економіки в Україні призводить до значних змін у запитах до освітніх послуг. Перед майбутніми фахівцями в царині дизайну ставиться вимога забезпечувати необхідний рівень конкурентоспроможності на світовому ринку праці. Виконання цих завдань можливе лише за умови інноваційного змістового наповнення навчального процесу за напрямками «Образотворче мистецтво» і «Дизайн» у вищій школі.

Актуальність поширення дизайну і забезпечення якості підготовки фахівців цієї галузі стверджується Постановою Кабінету Міністрів України «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої і соціально-культурної сфери» (від 20 січня 1997 р., № 37). У ній зазначено, що суспільство має значний попит на фахівців з дизайну, покликаних забезпечувати зв'язки сучасного промислового виробництва із традиційною матеріально-художньою культурою, якість представлення та споживання товарів, формувати суспільні запити на товари і послуги.

Означене завдання значною мірою реалізується фахівцями із графічного дизайну (ГД), що отримують підготовку широкого профілю для роботи в рекламно-поліграфічній галузі, до складу продукції якої входить дизайн пакувань.

На думку науковців Криволапова М.О. та Мадзігона В.М., «...в Україні зараз ще немає чіткого визначення існуючих та бажаних напрямів дизайну. Вивчення стану цього виду діяльності, визначення пріоритетних проблем та питань, а отже, і тих проблем і завдань, що постають перед дизайнерами, є проблемою державного значення». Поширення поняття «дизайн» щодо широкого кола діяльності призвело до проблеми підготовки фахівців за чітко визначеними спеціалізаціями.

Це спричинило виникнення ряду проблем, пов'язаних з потребою визначення суті дизайн-діяльності за кожною із спеціалізацій та необхідністю уніфікації підготовки фахівців, визначеної вимогами Болонського процесу.

Дизайн, як специфічна форма проектно-діяльності, здійснюється лише за умов інтеграції декількох систем знань (мистецько-проектної, техніко-виробничої і соціально-вартісної), до того ж така інтеграція має відбуватися не в одній установі або колективі, а в одній особі — проектувальнику.

В умовах ринку дизайн має чітко визначені тенденції до зростання вузької спеціалізації проектувальників і вимог до кількості та якості базових знань і вмінь за певним напрямком дизайн-діяльності. Серед загального переліку напрямків сучасного дизайну виділяють декілька основних: ГД, дизайн середовища, дизайн одягу та промисловий дизайн. Але приріст знань з кожного напрямку, який щоденно зростає, чітко окреслює тенденції до подальшого поділу кожної з вищенаведених спеціалізацій.

Тільки серед спеціалізацій ГД чітко виділяються декілька основних напрямків:

- **айдентіка** (проекування складових фірмового й корпоративного стилю та носіїв; товарних і фірмових знаків, топограм, піктограм тощо);
- **дизайн реклами** (проекування періодичних друкованих видань, рекламних оголошень, системних рекламних ліній із просування товарів та послуг, створення сценаріїв для відео-реклами);
- **дизайн пакування** (проекування пакувань з урахуванням специфіки виробництва);
- **дизайн книги та газетно-журнальна графіка** з урахуванням специфічних можливостей різновидів технологічних процесів для її створення (офорт, естамп, літографія, лінографія і т. ін.);
- **WEB-дизайн, мультимедіа.**

Натомість, вимоги Болонського процесу щодо професійної освіти за напрямком «Дизайн» на рівні вищої школи встановлюють необхідність уніфікації підготовки спеціалістів на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр». Завдяки такій уніфікації до циклу вибіркових дисциплін, які студент, згідно з умовами організації навчання за Болонською угодою, має право не відвідувати, потрапляють найважливіші і змістовно насичені дисципліни, що вагомо впливають на якість фахових знань, але за вузько визначеним спрямуванням: за спеціалізацією «Графічний дизайн», «Промисловий дизайн» чи «Дизайн середовища» тощо.

Крім того, умови Болонської угоди передбачають можливість вільного вибору студентом навчальних закладів і їхньої зміни як у разі незадоволення якістю навчального процесу, так і в разі зміни місця проживання і роботи. Але реалії сьогодення свідчать про значну розбіжність у змісті навчальних програм

різних закладів навіть за умови, що вони, згідно з ліцензією, виданою Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, готують фахівців за подібними спеціальностями. І причини такої розбіжності варто шукати насамперед у вищезазначеному розгалуженні фахових знань, а отже, і вимог до їхнього опанування, які неминуче призводять до переважання вузького кола професійно орієнтованих дисциплін в одних навчальних закладах і такого ж значного їхнього зменшення в інших. Таке коло визначається внаслідок суперечності між приростом знань з кожного виду продукції, який потужно зростає, та відсутністю можливості забезпечити повний обсяг означеного приросту знань у межах освітніх стандартів. У кожному із закладів віддається перевага тому чи іншому блоку дисциплін вузької спеціалізації залежно від кадрового забезпечення кожного із вищих навчальних закладів (ВНЗ). Водночас спроби уніфікації професійно орієнтованих програм для різних навчальних закладів можуть призвести до втрат не тільки науково-педагогічного персоналу, але й вагомого обсягу науково-методичних доробків, уже накопичених різними ВНЗ.

Для розв'язання цих проблем потрібно значною мірою підтримувати роз-

виток наукового сектору дизайндіяльності, створити умови для пільгового видання підручників і посібників за програмами фахових дисциплін, що відносяться до циклу вибіркового і потребують інформаційної підтримки. Це створюватиме можливість самостійного опрацювання певного блоку фахових дисциплін для тих студентів, що будуть переходити із закладу в заклад. Підтримка і поширення фахових видань мають також сприяти розвитку системи самовдосконалення фахівців протягом усього життя, що й декларує європейський вектор розвитку освіти.

Забезпечення якості підготовки фахівців вимагає затвердження державної нормативної складової стандартів підготовки фахівців із ГД (освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми). Поки що такі складові встановлюються кожним із навчальних закладів у індивідуальному порядку.

Розроблений варіант структури підготовки фахівців із ГД представлений у таблиці.

Встановлені Болонським процесом вимоги щодо уніфікації підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» є, безумовно, позитивними з точки зору узагальненого представ-

лення фахових компетенцій та структури діяльності, що дозволяє унаочнити спільні та відмінні компоненти підготовки, необхідні для роботи над кожним з об'єктів проектування.

Доцільним є внести корективи у вимоги Болонського процесу щодо надання студентам мистецьких закладів можливості опанувати на рівні «бакалавр» лише блок нормативних дисциплін. Такі пільги призведуть до порушення системності фахових знань та значної втрати поваги до українських бакалаврів з дизайну та декоративно-прикладного мистецтва у європейському просторі, яку вони мають на сьогодні.

Негативним проявом існуючої ситуації, утвореної внаслідок самостійного формування кожним із ВНЗ навчальних планів, є значна розбіжність у годинах аудиторної підготовки, наповненні змістових модулів, інтеграції модулів у навчальний процес як за зв'язками з різними дисциплінами на одному курсі, так і за наступністю та послідовністю курсів у програмі підготовки фахівців, недостатній рівень розбудованості науково-методичної бази ГД.

Серед шляхів вирішення проблеми якості підготовки фахівців за всіма напрямками дизайну вимальовується декілька можливих варіантів.

Таблиця.
Розширена структура підготовки фахівців із ГД

Розгалуження у спеціалізації ГД	Айдентика. Іміджевий дизайн	Дизайн друкованої рекламної продукції	Дизайн та ілюстрування книг, газет, журналів	Дизайн пакування	WEB-дизайн, мультимедіа, анімація
Продукт діяльності	Елементи фірмової та корпоративної ідентифікації, втілені в різних видах знакових форм. Варіативно-комбінаторне поєднання знакових форм у носіях друкованої рекламної продукції. Системи візуальних комунікацій (піктограми та топограми), геральдичні знаки та шрифти	Одиничні та системні рекламні звернення (білборди, постери, плакати, лайт-бокси тощо), а також друковані видання (проспекти, буклети, рекламні оголошення, системні рекламні лінії просування товарів і послуг)	Книги для різних вікових категорій, журнальна та газетна продукція (створення ілюстративного та забезпечення образних якостей шрифтового наповнення), верстка та упорядкування текстових блоків, підготовка макетів до друку	Конструктивне та графічне вирішення пакувань для різних груп товарів з картонно-паперових та пружно-еластичних полімерних матеріалів	Веб-сайти, веб-каталоги, мультимедійні презентації із включенням анімаційних ефектів, мультимедійні інформаційні заставки для телебачення, образні характеристики героїв рекламних роликів та кліпів
Засоби діяльності	Матеріали і обладнання для створення графічно-комунікативних елементів та зображень різного рівня складності; класичні мистецькі технології (рисунок, живопис, роботи акварельними, гуашевими і олійними фарбами), туш та інструменти для каліграфії, а також матеріали для авторських проектно-графічних технік. Класичні мистецькі технології створення та трансформації зображень (рисунок, живопис акварельними, гуашевими та олійними фарбами, а також авторські проектно-графічні техніки). Технології каліграфічного виконання літерно-шрифтових елементів та шрифтових композицій. Технології створення і редагування зображень та літерно-шрифтових елементів у прикладних пакетах графічних програм				
	ПК та електронні графічні редактори (Illustrator, Photoshop, CorelDRAW, Free-hend, Font-menedger)	ПК та електронні графічні редактори (Illustrator, Photoshop, CorelDRAW, Free-Hend, In-Design, QuarkXPress, Macromedia Flesh). Фотоапаратура	ПК та електронні графічні редактори (Illustrator, Photoshop, Pointer, In-Design, QuarkXPress). Технології офорту, естампу, літографії, ліногравюри тощо. Фотоапаратура	ПК та електронні графічні редактори (Illustrator, Photoshop, CorelDRAW, Free-Hend, In-Design, QuarkXPress, Macromedia Flesh). Фотоапаратура	ПК та електронні графічні редактори (Adobe Flash Catalyst, Adobe Dreamweaver, Adobe Flash Font-menedger, Illustrator, Macromedia Flesh, 3D-Studio max, Maya)
Процедура діяльності	Специфіка ГД та його відмінності від «класичної» мистецької діяльності				
	Методи наукової і проектної діяльності, адаптовані до властивостей продукції ГД				
	Закони, принципи та закономірності композиційної організації багатоелементних та багаторівневих структур та умови системного представлення інформації в різновидах продукції				
	Прийоми забезпечення асоціативно-образних властивостей інформації у ВК				
	Проектні концепції, здатність до синтезування образів на площині та об'ємно-просторових структурах				
	Закономірності формування об'ємно-просторових структур із пружно-еластичних матеріалів				
	Правила кольорографічного кодування				
	Соціокультурні наслідки «впровадження» нових ідей та запитів				
	Закономірності створення знакових зображень, умови забезпечення системності у представленні інформації на носіях різних видів, юридичні вимоги до створення знаків і забезпечення їхнього захисту	Класичні мистецькі технології друку, юридичні вимоги до створення і розповсюдження рекламної інформації. Прийоми образного наповнення рекламної інформації, умови для динаміки розвитку сюжетів. Рекламні архетипи. Вимоги до підготовки макетів для сценарного моделювання рекламних роликів та кліпів	Умови системності представлення інформації у багатосторінкових виданнях, класичні мистецькі технології друку, сучасні технологічні види друку, вимоги та умови підготовки макетів до кожного з них, технології брошурування друкованих видань, матеріали для поліграфії	Властивості пакувальних матеріалів та технології виготовлення пакувань із пружно-еластичних матеріалів; нормативні документи України та країн Європи, необхідні для проектування пакувань, вимоги логістичної системи	Умови забезпечення системності у представленні інформації на веб-сайтах, забезпечення мультимедійних ефектів, структури сайтів, технології ефектів анімації та створення рекламних кліпів з різними видами візуальної інформації

Одним з них є значне поширення кількості ВНЗ, які здійснюватимуть поетапну підготовку (від нульового циклу базових знань абітурієнтів спочатку на рівні бакалаврату, а згодом і на рівні магістратури) за вузьким напрямом кожної із спеціалізацій дизайн-діяльності.

Другий шлях — активне вкорінення базових знань та навичок мистецько-проектної культури в реалії освітнього процесу на рівні загальноосвітньої школи, через систему профільної підготовки. Це дозволить майбутнім абітурієнтам отримати поглиблене уявлення про специфіку обраної спеціалізації, а для ВНЗ забезпечить можливість варіативного змістового наповнення навчальних програм за рівнем «бакалавр». Така варіативність зумовлюється тим, що значний обсяг знань з блоку фахово-орієнтованих дисциплін буде опановано учнем протягом навчання у 10–12 класах, що надасть йому можливість точного визначення щодо майбутньої спеціалізації. Запровадження подібної системи профільної підготовки дозволить кожному з мистецьких ВНЗ уніфікувати підготовку на рівні «бакалавр» та розширити перелік спеціалізацій на рівнях «спеціаліст» і «магістр». Але означений підхід вимагатиме значної кіль-

кості висококваліфікованих педагогічних кадрів, підготовку яких мають забезпечити самі мистецькі заклади.

Не пропагуючи пріоритетне навчання за програмами напряму ГД для вкорінення в технології освітнього процесу на рівні загальноосвітньої школи, треба зауважити, що опанування його основ є настільки нагальною потребою, наскільки рівень культури у формуванні візуальних висловлювань у сьогоденні репрезентує рівень культури нації у світовому співтоваристві.

Пріоритетність навчання ГД на початковому етапі підготовки до цього виду діяльності обумовлена також чітко встановленою в ньому системою міждисциплінарних зв'язків, що забезпечують навички інтегрованого мислення і формують уявлення про необхідність використання цілісних комплексних підходів до розробки і проектування будь-якого з об'єктів.

Проектування візуальних комунікацій, складовою яких є дизайн пакувань, вимагає як ґрунтовної підготовки за комплексом мистецьких дисциплін, так і спеціалізованого вивчення дисциплін, спрямованих на усвідомлення вимог пакувальної індустрії. До мистецьких дисциплін належать: «Рисунок», «Живопис», «Пластанатомія», «Кольорознавство», «Композиція», «Основи фор-

моутворення», «Шрифт», «Типографіка», «Комп'ютерні технології в дизайні» («Комп'ютерна графіка»). До спеціалізованих — «Дизайн упаковки та етикетки», «Матеріали для пакування та поліграфії», «Поліграфічні технології».

На забезпечення якості підготовки найбільш суттєво впливає проходження студентами виробничої практики. На жаль, через значну кількість номенклатури продукції ГД, представлену у таблиці, не всі молоді фахівці під час проходження виробничих практик у ВНЗ мають можливість практично долучитись до створення пакувань. Можливості широкого вибору роботи в межах отриманої спеціалізації і необхідність постійного оновлення знань щодо технологічної і матеріалознавчої складових призводять до того, що значна кількість сильних і добре підготовлених проєктувальників віддають перевагу іншим об'єктам проєктування. Водночас підприємства пакувальної індустрії шукають фахівців з досвідом роботи і наявним креативним портфоліо, яке в студентів не завжди є переконливим саме через відсутність практики на підприємствах пакувальної галузі. Але потенціал їхніх робіт, представлених у щорічних конкурсах пакування, підтверджує здатність до генерування потужних конкурентоспроможних ідей. *Ж*

Дизайнерская специальность в рыночных условиях (подготовка в системе европейского образования)

Т.А. Божко

В современных условиях дизайн упаковки является наиболее многочисленной по количеству и мощной по воздействию частью визуальных коммуникаций. Перед будущими специалистами в сфере дизайна выдвигается требование обеспечивать необходимый уровень конкурентоспособности на мировом рынке труда. В данной статье приведены основные требования к образовательным услугам для такой подготовки специалиста дизайнера, которая соответствовала бы уровню европейской системы обучения.

Ключевые слова: графический дизайн; образовательно-профессиональная программа; упаковка; высшая школа.

Design in market conditions (training in the European education)

T.A. Bojko

In modern conditions package design is the most numerous in number and powerful impact on part of visual communications. To future specialists in the field of design extends the requirement to provide the necessary level of competitiveness in the global labor market. This article describes the basic requirements for educational services for such training specialist designer, which would correspond to the level of the European system of education.

Key words: graphic design; educational and professional program; packaging; high school.

